

ISBN 978-86-82873-82-2, – (2021), стр. 885–905

UDK: 81'374

811.163.41'367.623

811.163.41'373.422

COBISS.SR-ID: 54777609

Милена М. ЈАКИЋ ШИМШИЋ
Институт за српски језик САНУ
mmjakic@gmail.com

Нада С. ШЕВА
Институт за педагошка истраживања
nadaseva@gmail.com

МЕТОДОЛОШКИ АСПЕКТИ ИЗРАДЕ АСОЦИЈАТИВНОГ РЕЧНИКА ПРИДЕВСКИХ АНТОНИМА И СУПРОТНОСТИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА*

У раду разматрамо методолошке поступке релевантне за припрему асоцијативног речника антонима. Речник садржи 394 придевске одреднице општег лексичког фонда, за које је 200 изворних говорника наводило антониме или речи супротног значења у задатку контролисаних асоцијација. Продискутовали смо питања о поузданости узорка говорника, избору одредница, начину прикупљања података, као и о потребним лексикографским интервенцијама приликом припреме речника и најефикаснијем приказу добијених података.

Кључне речи: антонимија, асоцијативни тест, асоцијативна лексикографија, фреквенција леме, поузданост узорка говорника, квантитативна анализа, методологија израде речника, избор одредница, лематизација, придевски вид.

Асоцијативни речници спадају у специјализоване речнике и представљају корпус језичке продукције изворних говорника кроз који се одражава културна матрица говорне заједнице (Ufimtseva 2014). Ј. Н. Караулов износи интересантно виђење према коме асоцијативни речни-

* Овај рад финансирало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору број 451-03-9/2021-14 који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ, као и према Уговору број 451-03-9/2021-14/200018 од 05.02.2021. године, који је склопљен са Институтом за педагошка истраживања.

ци представљају тачку пресека између језичких корпуса и језичких приручника, будући да садрже податке о синтаксичким и семантичким односима, као и творбеним и граматичким варирањима, полисемантичкој структури итд. (према: Драгићевић 2010: 39). Због тога асоцијативни речници постају незаобилазан инструмент за различита истраживања из области лингвокултурологије (Пипер *et al.* 2005: 12–13; Semyonova 2011; Ufimtseva 2014). Поред тога, значајан су извор података о творби и значењу речи, значењским односима међу речима, организацији појмова у менталном лексикону, као и о повезаности граматичко-семантичког плана са језичком сликом света и прагматичким елементима комуникације (Драгићевић 2007; Јакић 2009; Пантелић 2009; Savić & Kostić 2008; Јакић *et al.* 2011; Ристић 2015: 343–396). Веома су корисни и у настави језика (Mukhametzayanova & Shayakhmetova 2014), праћењу језичког развоја (Gašić-Pavišić 1981: 12) и психодијагностици (DesRosiers & Ivison 1986; Shakow 1980). На крају, не треба изоставити ни њихов значај при изради различитих типова речника (Gašić-Pavišić 1981: 9; Church & Hanks 1990: 29). Стога је развој асоцијативне лексикографије важан чинилац истраживања савремених језичких система.

У овом раду приказујемо методолошки оквир за израду асоцијативног речника који у фокусу има антонимију придева српског језика. Пре него што представимо нека од важних методолошких питања при изради овог типа речника, дефинисаћемо сам појам асоцијативног речника антонима. Додатно ћемо представити основне карактеристике огледне свеске Асоцијативног речника придевских антонима и супротности српског језика (у даљем тексту: АРПАССЈ).

1. Увод

1.1. Назив речника

Асоцијативни речник антонима треба разликовати од два типа речника. Најпре, треба га разликовати од асоцијативних речника насталих на основу прикупљања слободних асоцијација изворних говорника, у којима се задаје стимулус, а испитаници наводе оно што им прво падне на памет, без додатних инструкција о садржају одговора. За разлику од тога, у асоцијативном речнику антонима од говорника се тражи да за понуђене стимулусе наведу речи које су са њима у односу супротности значења, тј. да наведу антониме задатих стимулуса. Будући да су антоними специјалан случај значењске супротности међу речима, лексикограф инструкцијом у анкети може сугерисати који тип односа жели да прикупи.¹ Услед експлицитне инструкције о типу односа који говор-

¹ Више о типовима антонима и њиховим различитим теоријским одређењима в. у Јакић Шимшић и Весић Павловић (2020: 55–56). Слично одређењу антонимије у том

ници треба да наведу као асоцијат, асоцијативни речник антонима се од општих асоцијативних речника разликује по броју могућих различитих одговора, будући да је семантички однос антонимије однос затвореног типа. Другим речима говорници не могу навести неограничен број антонима, као што је то теоријски могуће у тесту слободних асоцијација, што даље утиче на различите методолошке одлуке, о чему ће више речи бити у даљем тексту.

Са друге стране, асоцијативни речник антонима треба разликовати од антонимије коју бележи лексикограф, и то из неколико разлога. Асоцијативни речници (па и асоцијативни речници антонима) одражавају најсавременије језичко стање (исп. Ощепкова 2013: 52), будући да се прикупљање одговора може обавити у релативно кратком року. Такође, број испитаника који наведе неки од антонима експлицитни је показатељ јачине асоцијативне везе међу антонимима, што по правилу као информација изостаје у речницима антонима које праве лексикографи. Са друге стране, антоними које бележе лексикографи могу припадати ширем лексичком фонду, док асоцијативни речник антонима може укључити само одреднице које су део општег лексичког фонда. Типови информација у речницима које припремају лексикографи не свде се на пуко набрајање антонима, већ се свакој одредници могу приписати и други типови информација (дефиниција, илустративни примери, експлицирање полисемантичке структуре одреднице и сходно томе дистрибуција антонима по значењима и сл.). Једна од важних разлика између ова два типа речника јесте и то што иза речника који припрема лексикограф у позадини стоји нека од лексиколошких теорија, која утиче на одабир антонима који ће бити укључени у лексикографски чланак, као и на број антонима који ће се навести у оквиру лексикографског чланка (исп. о овоме нпр. Paradis *et al.* 2009: 381). У асоцијативном речнику антонима, антонимија је схваћена у најширем могућем смислу. Другим речима, све оно што испитаници који учествују у истраживању сматрају неком врстом супротности, увршћено је у асоцијативна-антонимска поља (исп. и Јакић Шимшић и Весић Павловић 2020: 56). Ужи смисао појма антонимије различити аутори виде на различите начине, али већина сматра да су то најбољи представници антонимије (исп. објашњење појмова прави и лексички антоним у Драгићевић 2007: 266). Даље, у спонтаној продукцији говорници често наводе исти антоним у различитим облицима (нпр. придевски вид, род, број, падеж итд.), или услед замора или недовољног познавања значења појединих одредница-стимулуса наводе неадекватне одговоре (нпр. понављање одреднице-стимулуса,

раду, и у овом раду велики део континуума супротности назвали смо антонимизмом, пре свега због једноставнијег приказивања резултата истраживања.

навођење синонима уместо антонима и сл.). Поменуће карактеристике структуре поља добијеног асоцијативним путем стандардна су проблематика у асоцијативној лексикографији (исп. Горошко 2001: <http://www.textology.ru/article.aspx?aId=93>), јер је потребно наћи праву меру између представљања аутентичних одговора испитаника као носилаца културне матрице једне заједнице и нормираних облика, као и адекватних избора (антонима) из лексикографске перспективе. У речнику који припрема лексикограф одреднице и њихове упутнице биле би наведене у стандардном канонском облику.

Када је у питању репертоар антонима, лексикограф бележи односе о којима сазнаје на основу анализе језичког система, те у грађи може наићи на потврде антонимског односа за нека од значења која нису позната просечном говорнику, или која није лако активирати без контекстау (исп. пример именице *лице* којој је у РСАНУ додељено 4 антонима: *џисмо*, *наличје*, *џолеђина* и *џосџава*; у Јакић 2014: 187). Са друге стране, прикупљање одговора изворних говорника доноси информације о говорном језику, па је могуће да се у лексикографској грађи неће наћи неки од антонима везаних за значења колоквијалног језика. На пример, у ситуацији у којој се сви испитаници слажу да је антоним *придева велик* придев *мали*, РСАНУ не бележи антонимски однос за *придев велик*. Слично је и са одредницама *наћи*, *дан*, *љубав* и др. (Јакић 2014: 187). Овај изазов који постоји у лексикографији забележен је и на материјалу других језика. На пример, и поред тога што су *придеви strong* и *mild* засведочени као антоними у асоцијативном тесту контролисаних асоцијација којима се траже антоними у истраживању К. Парадисове и сарадника (Paradis *et al.* 2009: 427), у речнику синонима и антонима А. Спунера не бележи се антоним *mild* (= благ) наспрам одреднице *strong* (= јак) (Spooner 1999). Из овога следи да су речник антонима који припрема лексикограф и асоцијативни речник антонима комплементарни приручници за сагледавање антонимије, и треба их употребљавати напоре, како би се стекао што бољи увид у дати језички феномен.

1.2. Асоцијативни речник придевских антонима и супротности српског језика

Као основа за формирање асоцијативног речника антонима послужила је грађа прикупљана у склопу израде докторске тезе (Јакић 2016), са циљем да се истражи феномен антонимије, пре свега из угла лексикологије. Будући да се у литератури често наводи податак да је антонимија однос карактеристичан за *придеве* (Fellbaum *et al.* 1993: 26–27), грађа је обухватила управо ову врсту речи.² Након завршетка овог

² Ова одлука додатно је образложена у Јакић 2016: 181–185.

истраживања укључили смо већи број анкетираних говорника, у циљу стварања шире базе за формирање АРПАССЈ. База тренутно садржи одговоре 200 испитаника (76% женског пола) за 394 придевска стимулуса, а испитаници су анкету попуњавали електронским путем (у ретким случајевима на папиру) у периоду од 2012. до 2013. године и током 2019. године. Испитаници припадају старосној популацији између 18 и 55 година (студентска популација у просеку 19,5 година, а нестудентска 38,7). Задатак испитаника био је да за сваки од стимулуса наведу најмање један, а највише три речи супротног значења. Листа стимулуса подељена је на два дела, приказивана је испитаницима у 33 различита насумично формирана редоследа, како не би дошло до замора испитаника увек на истим стимулусима, а одговори су попуњавани у две сесије, између којих је прошло најмање 48 сати. На основу прикупљених података генерисана су 394 асоцијативна антонимска поља.

На сликама 1.а. и 1.б. приказаћемо два асоцијативна антонимска поља, која се међусобно разликују према броју наведених антонима и њиховим асоцијативним фреквенцијама. Са леве стране је стимулус, у колони „Реакција“ налазе се асоцијати-антоними које су наводили учесници у анкети, у колони „1“ дате су асоцијативне фреквенције, тј. број говорника који је навео дати асоцијат-антоним на првој позицији, у колони „2“ – на другој, у колони „3“ – на трећој позицији, а у колони „Укупно“ збирна асоцијативна фреквенција за дати асоцијат-антоним на свим позицијама збирно. Асоцијативна поља организована су према опадајућој асоцијативној фреквенцији.

СТИМУЛУС	РЕАКЦИЈА	1	2	3	УКУПНО	
Јак	слаб	195	1		196	Горњи сегмент поља
	нејак		4		4	
	слабашан	2			2	
	немоћан		2		2	Средњи сегмент поља
	мек		2		2	
	умерен		1		1	
	слабић	1			1	Доњи сегмент поља
	слаби	1			1	
	млитав		1		1	
	мали			1	1	
благ	1			1		

Слика 1.а. Изглед асоцијативног антонимског поља придева-стимулуса „јак“.

СТИМУЛУС	РЕАКЦИЈА	1	2	3	УКУПНО	
Јаван	тајни	67	2		69	Горњи сегмент поља
	приватан	55	1		56	
	приватни	23	3		26	
	тајан	18	2		20	
	интиман	11	2		13	
	лични	4	7		11	Средњи сегмент поља
	скривен	7	3		10	
	интимни	2	2	2	6	
	личан	1	3		4	
	скривени		2	1	3	
	сакривен	1	1		2	
	непознат	2			2	
	анониман	2			2	
	сниван	1			1	
	снени	1			1	
	приватно	1			1	Доњи сегмент поља
	повучен		1		1	
	поверљив	1			1	
	особени			1	1	
	мистериозан	1			1	
латентан			1	1		
ирационалан		1		1		
затворен	1			1		
дискретан	1			1		

Слика 1.б. Изглед асоцијативног антонимског поља придева-стимулуса „јаван“.

Као што на сликама видимо, у пољу придева *јак* доминира антоним *слаб*, који је навело 98% испитаника, док је за придев *јаван* 34,5% испитаника навело антоним *тајни*, 28% *приватан*, 13% *приватни*, 10% *тајан* итд. Већ из ове кратке илустрације видимо какве разлике постоје међу задаваним придевима-стимулусима, тј. одредницама овог речника.

Циљ овог рада је наставак дијалога са лексикографима о различитим методолошким питањима која се односе на припрему асоцијативних речника. Представимо неколико методолошких поступака који су спроведени приликом приређивања огледне свеске АРПАССЈ. Тиме смо покушали да обезбедимо материјал који ће поуздано бележити антонимију међу придевима, као и који ће одговорити на захтеве потенцијалних будућих корисника.

2. Методолошка питања

2.1. Избор одредница-стимулуса

Као што смо већ раније напоменули, пожељно је да одреднице у овом типу речника припадају општем лексичком фонду, будући да је неопходно да просечни говорници познају значење речи, како би могли да наведу њихове антониме. Објективан податак о језгру општег лексичког фонда, који се не би заснивао само на интроспективном увиду лексикографа, може се пронаћи међу најчешће употребљаваним лексемама у фреквенцијским речницима, насталим на основу репрезентативних језичких корпуса (Brezina & Gablasova 2015). Интересантно је напоменути и налазе да асоцијативна поља ређе употребљаваних придева у тесту слободних асоцијација изазивају већи број синтагматских одговора, за разлику од често употребљаваних придева, у чијим асоцијативним пољима постоји већи проценат парадигматских одговора³ (Ervin & Landar 1963: 57; Пипер *et al.* 2005: 97). Фокусирајући се само на парадигматске слободне асоцијације најфреквентнијих придева, показало се да су оне најчешће антонимске и контрастне у односу на задати стимулус (Deese 1962: 82 и 84).

Додатни извори за одабир одредница-стимулуса могу бити и описни речници у којима постоји формална ознака антонимије, као и експериментални задатак у којем се од мањег броја изворних говорника тражи да наведу антониме за понуђене стимулусе.

За потребе формирања огледне свеске овог речника у првом кораку при одабиру одредница ослонили смо се на *Фреквенцијски речник савременог српског језика* (Костић Ћ. 1999), који је заснован на Корпусу савременог српског језика (Костић Ћ. 2001). Од 1.000 најфреквентнијих речи одабрани су придеви за које су два језичка стручњака утврдила да је могуће приписати им реч супротног значења. Листа је додатно проширена помоћу описних речника српског језика (РСАНУ, РСЈ, РМС), као и на основу одговора осам изворних говорника. Након што су два језичка стручњака поново прегледала списак и искључила мање познате и нефреквентне лексеме, као и лексеме добијене неким од префикса за творење антонима (не-, без-, а- и сл.),⁴ коначни списак садржао је 394 придевске одреднице.

³ Показано је да оваква законитост не важи за друге врсте речи (Deese 1962: 84; Deese 1964: 347).

⁴ Одлука о неукључивању придева насталих неким од префикса за творење антонима односи се на ову огледну свеску, али свакако сматрамо да и овакве придеве треба укључити у некој од наредних верзија овог речника.

2.2. Број изворних говорника

Следеће питање које лексикограф себи поставља јесте који број учесника у анкети (испитаника) треба обезбедити како би се добили поуздани подаци. Ово подразумева да се резултати, према различитим карактеристикама асоцијативног поља, неће мењати релативно са повећањем узорка. Карактеристике се могу односити на број асоцијата-антонима у пољу, проценат асоцијативног поља који је покривен најфреквентнијим асоцијатом-антонимом (у даљем тексту НАА), стабилност конкретног НАА и сл.

Према досадашњим истраживањима не постоји консензус о оптималном броју испитаника у тесту асоцијација. Тако у литератури примећујемо да у тесту слободних асоцијација учествује између 80 и 1.500 испитаника по стимулусу. Према Е. Горошко, асоцијативне норме подразумевају податке прикупљене на основу одговора 1.000 испитаника. У неким случајевима тај број може се сузити на 500–700 испитаника, док је за поједине истраживачке задатке довољно и 100 испитаника (Горошко 2001). Међутим, до сада нисмо нашли детаљно објашњење због чега су се истраживачи определили баш за одређену величину узорка испитаника (за детаљнији преглед спровођених асоцијативних истраживања в. Јакић 2016: 189).

Када су у питању тестови контролисаних асоцијација, три истраживања (Paradis *et al.* 2009; Willners & Paradis 2010 и Vasić 1976: 22–23) која су проучавала антонимију укључила су веома различит број испитаника (50 и 1306 испитаника), између осталог и због различитих истраживачких нацрта, који у неким случајевима укључују и више различитих узраста. Стога смо покушали емпиријски да утврдимо који је то минимални поуздан број испитаника за овај тип речника. Наша претпоставка је да би, будући да не постоји неограничен број антонима за дату реч, број потребних испитаника био далеко мањи од броја испитаника потребних у тесту слободних асоцијација. Поготово ако се има у виду да је свако асоцијативно поље уређен систем, у коме мали број асоцијата наводи велики број испитаника, и обратно, постоји велики број асоцијата које наводи веома мали број испитаника (в. Слику 1.а. и 1.б.). Претпостављамо да ће са повећањем узорка испитаника до промене доћи у средњем и доњем, идиосинкратичном делу асоцијативног поља, али не и у горњим деловима асоцијативног поља (в. Слику 1.а. и 1.б.). У наставку ћемо приказати анализе које прате промене у различитим деловима асоцијативних поља, релативно са повећањем броја испитаника.

У истраживању М. Јакић (2016) које се тицало одређивања потребне величине узорка коришћено је 394 придевска стимулуса, а учествовало је 120 испитаника студентске популације, који су подељени на 12 подузора-

ка. Почетни узорак укључивао је 10 испитаника, а потом се он повећавао за по 10 испитаника, све до 120. Праћена је промена НАА наведеног за сваки од подузорака, као и њихова асоцијативна фреквенција, односно проценат поља који захватају. Поредећи два најмања подузорка (10 наспрам 20 испитаника), дошло је до промене НАА за 48 придевских стимулуса. Број промењених НАА се са повећањем подузорака смањивао, све до поређења последња два подузорка (110 наспрам 120 испитаника), где је до промене дошло у свега 3 асоцијативна поља. Такође, до промене НАА није долазило у асоцијативним пољима где он захвата више од 70% асоцијативног поља. Овај налаз био је стабилан већ на узорку од 10 испитаника и остао доследан све до највећег узорка од 120 испитаника.

Поређење асоцијативних фреквенција НАА у пољима (кроз корелациони нацрт) у којима није дошло до њихове промене показало је да на 50 испитаника постају стабилни не само подаци о томе који је доминантни антоним већ и који проценат асоцијативног поља он захвата (при поређењу узорака 10 и 20 испитаника $R=0,88$, а при поређењу 110 и 120 испитаника $R=0,998$; за детаље о статистичкој анализи в. Јакић 2016: 198). Када смо овај налаз проверили на узорку од 200 испитаника, показало се да на конкретним пољима остаје идентичан или готово идентичан проценат НАА као и на 50 испитаника (нпр. *болесџан – здрав, лош – добар, мушки – женски* 100% на оба узорка, *џајни – јавни* 90% на оба узорка, *главни – сјоредни* (78% на 50 испитаника, а 77,5% на 200), *љуи – весео* (20% на оба узорка), *криј – чврсиј* (14% на 50 испитаника, а 18,5% на 200 испитаника) итд.).

Трећи ниво провере поузданости односио се на питање прираштаја броја различитих асоцијата са повећањем узорка испитаника, што најчешће говори о доњем делу асоцијативног поља (ређе о средњем делу, а готово никад о горњем делу спектра) (в. Слику 1.б.). Ослањајући се на анализу процента заступљености НАА у датом пољу, поделили смо 394 асоцијативна поља на три групе: прва група састоји се од поља у којима НАА захвата 80–100%, друга 51–79%, а трећа испод 50% поља. Случајним избором одабрали смо по 10 поља из сваке групе и пратили смо прираштај нових асоцијата-антонима са повећањем узорка на 200 испитаника, у односу на истраживање М. Јакић (2016), које је укључило 158 испитаника. Статистичке анализе показале су да се са повећањем узорка број различитих асоцијата-антонима у просеку повећа за 3,5, имајући у виду сва поља ($F(1, 27)=88,17$, $p<0,001$), што је статистички значајно. Додатне анализе показују да се највећи број нових асоцијата-антонима јавља у пољима где НАА захвата мање од 50% (у просеку 5 нових асоцијата-антонима), потом у групи где НАА захвата 51–79% (3,4 нова асоцијата-антонима) и најмање нових асоцијата-антонима добија се у групи где НАА захвата 80–100% асоцијативног поља (2 нова

асоцијата-антонима).⁵ Резултати указују на то да су брзина прираштаја нових асоцијата-антонима, као и потребан број испитаника, повезани са процентом асоцијативног поља који је захваћен најфреквентнијим асоцијатом-антонимом (НАА).

2.3. Број тражених антонима у асоцијативном тесту

Асоцијати се могу прикупљати помоћу теста дискретних и теста континуираних асоцијација. Другим речима, од испитаника се може тражити да наведу једну или више асоцијација за сваки од понуђених стимулуса. Међутим, у контексту испитивања значењских односа међу речима, до сада нисмо нашли емпиријско објашњење разлике у добијеним подацима помоћу ових задатака. У огледној свесци АРПАССЈ, од испитаника је тражено да наведу најмање један, а највише три асоцијата-антонима (в. одељак 1.2.). Стога смо себи поставили питање да ли постоје разлике међу одговорима који се наводе на првој позицији и одговорима који се добијају збирно на све три позиције. Анализа која је поредила прве одговоре са збирним одговорима показала је да постоји готово идентична дистрибуција ($R^2=0,992$, $p<0,001$; детаљније о статистичкој анализи исп. Јакић 2016: 264). Овај налаз сугерише да при прикупљању података за асоцијативни речник антонима није потребно тражити од испитаника више од једног одговора.

2.4. Начин прикупљања података

У ери изузетног развоја дигиталних технологија традиционални начин прикупљања података помоћу папира и оловке може се заменити електронским (офлајн и онлајн) методама прикупљања. Ипак, потребно је критички сагледати предности и мане сваког од начина.

Највећи изазов традиционалног начина прикупљања података, помоћу папира и оловке, јесте ангажман теренских сарадника, а потом дуготрајни унос података у одговарајући формат. Такође, уколико на терену желимо да анкетирамо читаве групе у исто време, то подразумева обезбеђивање просторије, услова у којима је могуће обавити тест, а често и сагласност испитаника и организација за учествовање у прикупљању података, као и договоре са њима (нпр. уступање школског часа и сл.). Ипак, предност овог метода, због које се понекад и даље користи, јесте што је на тај начин лакше могуће обезбедити учешће испитаника различитих демографских карактеристика (в. даље у тексту).

⁵ Комплетна анализа спроведена је на нелематизованом асоцијативном речнику (нпр. *добар* и *добра* рачунато је као 2 различита асоцијата-антонима), те очекујемо да би прираштај на прочишћеном материјалу био заправо и мањи. Више о лематизацији асоцијативног поља в. у одељку 2.5.

Када је у питању офлајн електронско прикупљање података, могућа су два начина: уз коришћење рачунарских сала, које подразумева уступање времена и простора од стране институције која обезбеђује контакт са испитаницима (школа, факултет и сл.), или директан контакт истраживача са испитаницима путем електронске поште. Предност оваквог начина јесте електронски формат добијених података, без додатног ангажмана сарадника за унос података. Недостаци се огледају у зависности истраживача од времена и простора који обезбеђује институција, са којом се остварује сарадња током оваквог начина прикупљања података. У случају комуникације истраживача и испитаника путем електронске поште, заобилази се и овај недостатак, будући да испитаници приступају тесту у време које њима највише одговара. Међутим, због регулације заштите личних података, односно немогућности да се лако дође до великог броја електронских адреса (не постоји електронски пандан некадашњих телефонских именика), у анкети која подразумева већи број испитаника и даље остаје проблем како доћи до њих. Најчешће се контакт своди на лична познанства или успостављање контакта са учесницима преко друштвених мрежа, што такође може утицати на високу селекционисаност узорка.

Онлајн електронско прикупљање података подразумева платформу на интернету, на коју може да се постави једна или више анкета. Други назив за овакав начин прикупљања података јесте краудсорсинг (Ињац-Малбаша 2012–2013; Лазих Коњик 2018). Уз овакав приступ могуће је ангажовати испитанике са којима истраживач није претходно остварио контакт, већ се истраживање оглашавало путем различитих социјалних мрежа или платформи за прикупљање података (нпр. Facebook, Instagram, Twitter, Mechanical Turk). Показало се да је ово временски и економски најефикаснија метода прикупљања великог броја података (Munro *et al.* 2010), те у последње време постаје доминантна. Главни недостатак овог начина прикупљања података јесте тај што се у технолошки слабије развијеним срединама избор испитаника сужава на оне који поседују дигиталне уређаје, на којима су оперативни и имају приступ интернету.

2.5. Припрема података

Следеће методолошко питање које нам се чини релевантним за израду АРПАССЈ јесте на који начин треба припремити и приказати податке потенцијалним корисницима речника. Један од основних проблема са којим се сусреће лексикограф јесте распршење асоцијативног поља, под којим подразумевамо ситуације где долази до појаве више различитих облика за исту лексему или више лексема за исто значење унутар једног асоцијативног поља. До овога најчешће долази зато што испитаници нису језички стручњаци, те асоцијате-антониме не наводе увек у

канонском облику. Зато се асоцијативно поље распршује када се јаве: а) нестандартна правописна решења, напоредо са стандардним обликом (нпр. *вошка* – *водка*) (Пипер 2004: 154), б) асоцијати-антоними који су међусобно у односу синонимије или ситуационе блискозначности (нпр. за стимулус *глућ*, испитаници су навели асоцијате антониме *јамеџан*, *интелигентџан*, *бистџар*, *мудар*, *висџрен*, *уман*, *довџиљив*) (Јакић 2016: 211; исп. Пипер 2004: 160), као и в) речи из истог деривационог језгра (*џијанац* – *џијаница*; *џријашељи* – *џријашељство*) (Пипер 2004: 154) и сл. Поред тога, до распршења асоцијативног поља може доћи и када се за дати стимулус јаве асоцијати у својим различитим облицима (падеж, број, род, придевски вид, глаголски облик и сл.). У контексту теста контролисаних асоцијација којима се испитује антонимија, М. Јакић (2016: 202–210) бележи да до појаве распршења асоцијативних поља долази услед одговора испитаника код којих су уочене словне грешке при куцању, али и због тога што испитаници наводе различите облике асоцијата, на пример екавски/ијекавски изговор, стандардни/дијалекатски одговори, неодређени/одређени придевски вид, варијанте речи, парадигматски облици придева, степени поређења придева, придевски род, и неадекватни одговори (ехолалични одговори, синоними уместо тражених антонима, погрешно схваћена врста речи стимулуса, измишљене/сковане речи).

Стога остаје отворено питање да ли одговоре испитаника треба уједначити и према којим критеријумима, какав је утицај евентуалних исправки на изглед асоцијативног поља, као и колико је времена приређивачу речника потребно за ову врсту интервенција. Чини се да је за неке од наведених разлога распршења поља потребно детаљније испитати утицај и обим потребних интервенција (нпр. одступање од канонског облика услед богате флексије језика или нестабилизваности одређене појаве у језику, као што је нпр. придевски вид).⁶

До сада је у М. Јакић (2016: 203) утврђено да учесталост словних грешака износи 1% свих одговора, односно 630 интервенција лексикографа на 400 речи. Када су у питању остали разлози за распршење поља, остало је да се детаљније утврди у којој мери су заступљене ове категорије.

У овом раду подробније ћемо се бавити карактеристикама поља у којима је дошло до распршења према категорији придевог вида.⁷ Од 394 стимулуса који су задати у АРПАССЈ, у асоцијативним пољима 53 стимулуса уочени су одговори оба вида за исти асоцијат. За детаљнију

⁶ Исп. слично запажање П. Пипера о потреби раздвајања лексемског и семантичког центра асоцијативног поља (Пипер 2004: 160).

⁷ Детаљније о проблему лексемског статуса придева од именичких основа са суфиксима -(а)н / -ни, код којих се одређени вид реализује као односно значење, а неодређени као значење описног придева в. у Ристић (2015: 117–133).

анализу определили смо се да посматрамо одговоре чија је асоцијативна фреквенција била већа од 3. Стимулуси су били навођени претежно у неодређеном облику (39), док је 14 стимулуса имало облик одређеног вида. Говорници су продуковали 75 асоцијата-антонима у оба вида, а њихова укупна асоцијативна фреквенција износи 5556 (6,2% укупних асоцијата).

К. Фелбаум (Fellbaum 1995: 293) наводи да испитаници најчешће одговарају истим флективним обликом као што је стимулус. Овај налаз који је уочен у асоцијативним пољима добијеним за енглески језик, проверили смо и у *Асоцијативном речнику српског језика* (Пипер *et al.* 2005), где је 5 придева-стимулуса задато и у облику неодређеног вида и у облику одређеног вида или множине: *генијалан – генијални, зелен – зелени, имућан – имућни, ситан – ситни* и *срдчан – срдчни*. У асоцијативним пољима придева који су задати у облику неодређеног придева, проценат придевских асоцијата у неодређеном виду износи 86,2%, док проценат асоцијата у одређеном виду износи 13,8%. Када је пак стимулус представљен у одређеном виду, у неодређеном виду се јавило 17,4% асоцијата, а у одређеном виду 82,6%.

Слични резултати добијени су и за АРПАССЈ, где је за стимулусе у неодређеном виду однос антонимских асоцијата био 72,7% према 27,3% у корист неодређеног вида. Када су у питању стимулуси у одређеном виду, однос је био 70% према 30% у корист одређеног вида асоцијата.

Како бисмо објаснили добијени ефекат, упоредили смо одговоре испитаника са обрадом датих придева у референтним описним речницима српског језика (РСАНУ и РСМ).⁸ За свако асоцијативно-антонимско поље у коме смо нашли оба придевска вида, проверили смо видску квалификацију у поменутих речницима. Интересовало нас је у којој мери речници (тј. речничка грађа, лексикографска методологија и интроспекција лексикографа) одражавају стање у говорној заједници, односно да ли се и у којој мери лексикографски опис разликује од актуелне језичке ситуације. Истовремено интересовало нас је и колико су изворни говорници поуздани информатори, тј. у којој мери им је развијен језички осећај када је у питању придевски вид.

У највећем броју случајева описни речници нису давали препоруке о употреби придевских видова за добијене асоцијате-антониме. Одговори испитаника за овако обрађене придеве могли би се поделити у две групе. Прву групу чине асоцијати-антоними код којих су говорници значајно учесталије наводили један од видова, при чему су пратили вид стимулуса

⁸ У литератури налазимо разматрања о томе да придевске облике са суфиксима -ан/-ни треба сматрати различитим подврстама придева (Пипер–Клајн 2013: 133–134), као и да ли их треба лексикографски обрадити као две одреднице или је у питању регуларна полисемија (Ристић 2015: 121–131).

(54,4%, нпр. *йошврдан – одричан* (149) наспрам *йошврдан – одрични* (5) или *главни – сјоредни* (155) наспрам *главни – сјоредан* (9))⁹. Другу, мању групу чине асоцијати-антоними код којих су говорници наводили оба облика у релативно уједначеном односу (15%) (нпр. *јривајџан – јавни* (72) наспрам *јривајџан – јаван* (63), као и *дивљи – јишјом* (75) наспрам *дивљи – јишјом* (71)).¹⁰

Резултати су додатно показали да је 2.9% испитаника навело асоцијате-антониме који су одступили од препорученог облика лексеме у речнику. Наиме, наводили су облик неодређеног вида у случајевима где су описни речници успостављали одредницу у одређеном виду. На пример, за стимулус *ран*, чак 44 испитаника навело је придев *касан*, уместо *касни*. Слично је уочено и за парове *духован – свейован* (33 испитаника), *душеван – телесан* (22), *коначан – јочешан* (14), *јојединачан – грујан* (8), *нем – говоран* (5). Поред поменутих примера, за стимулус *јривајџан* пет испитаника навело је асоцијат-антоним *друшјивен*, што према РСАНУ није препоручени облик у значењу које је у односу антонимије према стимулусу *јривајџан*:

друштвен [...] **2.** (само одр.) *који се односи на друшјиво, који јришјода друшјиву, који јошјиче из друшјива; који се обавља, врши у друшјиву, скујни, заједнички.*

Једна од могућих интерпретација ових налаза везана је за раније наведене опсервације К. Фелбаум (Fellbaum 1995: 293) о обличком слагању стимулуса и асоцијата. Ипак и поред примећене тенденције у продукцији асоцијата, у случајевима када је стимулус задат у неодређеном виду, испитаници су у 16,5% случајева употребили одређени вид, који су речници навели као једино могућ (*ран – касни* (114), *јојединачан – грујни* (90), *душеван – телесни* (58), *духован – свейовни* (33)). Слично је било и са асоцијатима када је одређени вид био препоручени облик за значење које је у односу антонимије према стимулусу кроз квалификаторе *обично/најчешће одр.* или *рејко неодр.* (*мали – велики* (195), *јишјом – дивљи* (161), *мајеријалан – духовни* (70), *јаван – јајни* (69), *јаван – лични* (11), *јривајџан – друшјивени* (7), *нем – говорни* (5))¹¹.

На основу добијених резултата можемо закључити да лексикограф неће погрешити уколико се при лематизацији придева према виду одлу-

⁹ Асоцијат-антоним који није конгруентан са видом задатог стимулуса наводили су у 7% случаја.

¹⁰ Ови проценти се не сабирају до 100% јер је постојало неколико асоцијата-антонима за које није успостављена одредница у описним речницима (2,2% од укупног броја одговора).

¹¹ Дозвољену према описном речнику, али не и препоручену варијанту су испитаници употребили у 1.9% случајева.

чи за облик који је навео већи број испитаника унутар поља. На тај начин број различитих асоцијата-антонима унутар поља биће унеколико промењен, али се структура самог асоцијативног антонимског поља неће значајно променити ни након лематизације. Резултати су показали да се НАА након лематизације променио у свега три поља (*вечан* – *йренуџан* (57) наспрам *вечан* – *йролазан* (56) пре лематизације; *духован* – *свейшовни* (64) наспрам *духован* – *майтеријалан* (42) пре лематизације; *редован* – *ванредан* (92) наспрам *редован* – *нередован* (87) пре лематизације). У осталим пољима дошло је до јачања доминантности НАА (42,6%), или до малих промена унутар средњег дела асоцијативног поља (53,3%).

Сви претходно поменути разлози распршења асоцијативног поља (падеж, род, број итд.) изискују сличне анализе овој коју смо управо приказали за придевски вид, али оне ће бити предмет наших наредних истраживања.

2.6. Приказ података

Прикупљене податке могуће је приказати на неколико различитих начина, у складу са специфичним захтевима корисника речника. Као што смо већ рекли, основни тип приказивања података јесте када се са леве стране наведе задати стимулус, а са десне навођени асоцијати и њихове асоцијативне фреквенције. Најчешћа варијанта приказа асоцијативних података јесте обратни асоцијативни речник, у коме је са леве стране приказан асоцијат, а са десне сви стимулуси чија је он био реакција (исп. Драгићевић *et al.* 2011). До сада су асоцијативни речници српског језика објављивани искључиво у штампаној верзији (Гашић-Павишић 1981; 1984; Пипер *et al.* 2005), међутим развој савремених технологија омогућава електронско издање. То подразумева дизајн платформе, са различитим могућностима претраживања, у чијој позадини су похрањени подаци у форми базе података. Предности електронских издања су многоструке. Пре свега, за разлику од папирне верзије, у којој су подаци приказани као континуирани текст, у електронској верзији могао би се обезбедити табеларни приказ, који омогућава да корисник преузме материјал у електронском облику и евентуално га додатно аотира. Поред тога, лексикограф би могао да прикаже све податке из припремне фазе, односно да обезбеди приступ и интегралној и лематизованој верзији материјала. Иако у досадашњим асоцијативним речницима сазнајемо да су прикупљани подаци од испитаника различитих демографских карактеристика, корисницима није доступна информација о томе које асоцијате је продуковала дата демографска група. Електронска верзија омогућила би укрштање одговора са различитим демографским карактеристикама испитаника, нпр. пол, узраст, место рођења, матерњи језик, образовање, професија и сл. Такође, могли бисмо пратити одговоре једног испитаника на разли-

чите стимулусе, чиме не само да бисмо побољшали контролу квалитета одговора (нпр. избадивши из узорка анкете испитанике који су наводили исти асоцијат за велики број стимулуса, без посебног удубљивања у анкети) него бисмо могли пратити и индивидуалне разлике међу испитаницима, али и идентификовати стимулусе који доводе до веома различитих одговора код различитих група.

Електронска база омогућила би и континуирано допуњавање, чиме би се обезбедила не само ажурност података већ и увид у евентуалне дијахроне промене.

Ипак, одређени број корисника преферира штампани облик, а поред тога, предност штампаног формата јесте и његова непроменљивост, у контексту архивирања података. Наиме, услед брзог развоја и смене оперативних система, треба водити рачуна о томе да подаци не остану у формату који је нечитљив за новије верзије.

3. Дискусија, закључна разматрања и будућа истраживања

Циљ овог рада био је да проблематизујемо нека од методолошких питања која се јављају при састављању специјализованих асоцијативних речника који се баве испитивањем антонимије. У фокусу је било 6 методолошких питања, која су се тичала избора одредница-стимулуса речника, утврђивања броја потребних говорника који ће учествовати у анкети, типа асоцијативног задатка, модалитета прикупљања података, припреме асоцијативног речника, као и приказивања података. Кроз квантитативне и квалитативне анализе понудили смо нека од методолошких решења и образложили их. Издвојили бисмо следеће:

1. Избор одредница-стимулуса: стимулуси који се могу задати у асоцијативном тесту којим се прикупљају антоними треба да припадају општем лексичком фонду, и да имају неку врсту супротности. Критеријум избора конкретних одредница општег лексичког фонда најбоље је заснивати на подацима из референтног фреквенцијског речника, а постојање супротности на евалуацији једног или више језичких стручњака.

2. Када је у питању број изворних говорника потребних за поуздане резултате, треба разликовати два случаја: део поља (горњи, средњи и доњи) и тип поља (поље са изразито доминантним НАА, умерено доминантним НАА и слабије доминантним НАА). Уколико испитујемо горњи део поља, већ на 50 испитаника добићемо стабилне податке за све одабране стимулусе. Са друге стране, средњи и доњи део поља, поготово оних са умерено и слабије доминантним НАА, захтеваће нешто већи број испитаника.

3. Када је у питању тест контролисаних асоцијација којим се прикупљају антоними, довољно је од испитаника тражити да наведу један антоним.

4. Најефикаснији начин прикупљања података јесте онлајн електронско прикупљање података (краудсорсинг), с тим што уколико је узорак потребно допунити социјалним стратумима који не користе електронске технологије, препоручује се употреба традиционалних начина прикупљања помоћу папира и оловке.

5. Припрема података захтева јасну, емпиријски засновану одлуку о томе да ли ће поље и на који начин бити груписано око лексичког или семантичког центра. Сматрамо да је веома корисно спровести исправку словних грешака, правописно нестандардних облика и лематизацију придевског вида, али и осталих флективних облика, уз чување података о фреквенцији сваког од облика. Када је у питању лематизација придевског вида, показало се да као основни облик треба одабрати онај који је навела већина испитаника, што је потврђено помоћу референтних описних речника српског језика.

6. Функционалност речника директно је повезана са могућношћу напредне претраге и формирања упита према различитим критеријумима. Стога је препорука да се овај тип речника везује за дигиталне платформе кроз које је могуће континуирано их допуњавати новим подацима, као и додатним анотирањем. Ипак, мањи тираж могао би се издати и у виду штампане, папирне верзије, пре свега због архивирања.

АРПАССЈ већ у овој фази има различите могућности примене. Неке видимо у теоријско-истраживачком домену лексикологије и психолингвистике, друге у домену помоћи при изради различитих типова речника (нпр. утврђивање антонимских односа у описним речницима или израда речника антонима које припрема лексикограф). Такође, овај речник може да послужи као основа за израду преко потребних стандардизованих инструмената за праћење језичког развоја (Л1 и Л2), који представљају основу за дефинисање развојних норми у домену семантике (што може бити корисно за психологе, логопеди, као и образовном сектору). На крају, оваква врста речника игра важну улогу у области рачунарске лингвистике и развоја текстуалних едитора, софтвера за аутоматску претрагу и превођење текста.

Методолошка питања која заслужују додатну пажњу односе се пре свега на репрезентативност и поузданост узорка. Када је у питању репрезентативност, будући да нисмо заступили различите узрасне и социјалне стратуме, интересантно је емпиријско питање да ли бисмо прикупљањем репрезентативног узорка говорне заједнице српског језика добили другачије резултате. Такође, сматрамо да је важно осмислити поступке за анализу који би експлицитније пратили поузданост података у средњем

делу асоцијативног антонимског поља. Континуирано прикупљање података омогућило би дијахроне анализе, које би показале колико је феномен антонимије стабилан кроз време.

Наредни кораци могли би укључити и већи број стимулуса, одабраних према различитим критеријумима. Будући да смо у овом речнику, пре свега, укључили високофреквентне придеве, док остали фреквенцијски опсежи нису били избалансирани, вредело би проширити списак стимулуса према том критеријуму. Такође, из раније наведених разлога, нисмо укључили придеве са префиксима којима се творе антоними (не-, а-, контра- и сл.), али сматрамо да наредне верзије треба да укључе и такве стимулусе. Свакако би било значајно прикупити податке и за остале врсте речи које успостављају однос антонимије (пре свега за глаголе, именице и прилоге, али такође и за затворене класе речи као што су предлози и везници). Имајући у виду и потенцијално проширење узорка говорника према демографским карактеристикама (пол, образовање, узраст, професија, место рођења и пребивалишта итд.), сва ова проширења која се тичу било говорника, било стимулуса најефикасније би се спровела путем краудсорсинг платформе.

Надамо се да ће методолошко разматрање приказано у овом раду допринети дискусији о ефикасности и емпиријској заснованости методолошких поступака у лексикографији. Веома слична или готово идентична методологија могла би се применити и при прикупљању података о другим типовима лексичких односа (синонимија, хипонимија, кохипонимија, меронимија). Такође, приказани начин израде асоцијативног речника антонима могао би послужити и као инспирација за прикупљање других типова асоцијативних речника, за које сматрамо да су солидна основа при изради различитих врста специјализованих речника (нпр. фразеолошки, речници српског језика као страног, школских речника и сл.).

Литература:

- Горошко, Елена, *Интегративная модель свободного ассоциативного эксперимента*, Москва: Российская Академия Наук Институт языкознания, 2001. (<http://www.textology.ru/article.aspx?aId=93>)
- Драгићевић, Рајна, *Лексикологија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике, 2007.
- Драгићевић, Рајна, *Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу*, Београд: Књижевност и језик, 2010.
- Драгићевић, Рајна, Предраг Пипер, Марија Стефановић, *Обрајни асоцијативни речник српског језика. Од реакције ка стимулусу*, Београд: Службени гласник, Београдска књига, 2011.
- Ињац-Малбаша, Весна, *Crowdsourcing – Одређење њојма, њијологија и сродни њермини*, 2012–2013, https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=4123.

- Јакић, Милена, *Уишицај карактеристика асоцијација на брзину обраде стимулуса*, необјављени магистарски рад одбрањен на Филолошком факултету у Београду, 2009.
- Јакић, Милена, „Парадигматски лексички односи у српским описним речницима“, *Савремена српска лексикографија у теорији и пракси* (колективна монографија), (ур.) Р. Драгићевић, Београд: Филолошки факултет, 2014, 167–193.
- Јакић, Милена, *Придевска анипонимија у речнику, контексту и когнитивном систему*, необјављена докторска теза, одбрањена на Филолошком факултету у Београду, 2016.
- Јакић Шимшић, М., Т. Весић Павловић, „Значењска супротност придева српског језика у реченичном контексту“, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 64, Нови Сад: Матица српска, 2020, 55–74.
- Костић, Ђ., *Фреквенцијски речник савременог српског језика*, Београд: Институт за експерименталну фонетику и патологију говора и Лабораторија за експерименталну психологију, 1999.
- Костић, Ђ., *Корпус српског језика*, Београд: Институт за експерименталну фонетику и патологију говора и Лабораторија за експерименталну психологију, 2001.
- Лазић Коњик, Ивана, „Изазови савремене лексикографије: краудсорсинг и отворени речници“, *Језик данас*, XIV, 11, 2018, 14–18.
- Ощепкова, Е. С., „Учебный ассоциативный словарь как средство формирования образов языкового сознания“, *Филологический класс*, 1, 2013, 31, 51–54.
- Пантелић, Ана, *Конојативно груписање вербалних асоцијација у зависности од семантичких карактеристика вербалних стимулуса*, необјављен магистарски рад, одбрањен на Филолошком факултету у Београду, 2009.
- Пипер, Предраг, *Српски између великих и малих језика*. Београд: Београдска књига, 2004.
- Пипер, Предраг, Рајна Драгићевић и Марија Стефановић, *Асоцијативни речник српскога језика* (I део; од стимулуса ка реакцији), Београд: Београдска књига, Службени лист СЦГ, Филолошки факултет у Београду, 2005.
- Пипер, Предраг, Иван Клајн, *Нормативна грамика српског језика*, Нови Сад: Матица српска, 2013.
- Ристић, Стана, *Граматицки и когнитивни аспекти лексичког значења*, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2015.
- РМС (1967–1976): *Речник српскохрватскога књижевног језика*, т. I–VI, Нови Сад: Матица српска.
- РСАНУ (1959–2014): *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, т. 1–19, Београд: САНУ.
- РСЈ (2007): *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска.

*

- Brezina, Vaclav, Dana Gablasova, „Is there a core general vocabulary? Introducing the New general service list“, *Applied linguistics*, 36, 1, 2015, 1–22.
- Church, Kenneth W., Patrick Hanks, „Word Association Norms, Mutual Information and lexicography“, *Computational Linguistics*, 16(1), 1990, 22–29.

- Deese, James, „Form Class and the Determinants of Association“, *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 1, 1962, 79–84.
- Deese, James, „The associative structure of some common English adjectives“, *Journal of verbal Learning and verbal behavior*, 3, 1964, 347–357.
- DesRosiers, Gabriel, David Ivison, „Paired associate learning: Normative data for differences between high and low associate word pairs“, *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*, 8(6), 1986, 637–642.
- Ervin, Susan M., Herbert Landar, „Navaho Word-Associations“, *The American Journal of Psychology*, 76 (1), 1963, 49–57.
- Fellbaum, Christiane, Derek Gross, Katherine Miller, „Adjectives in WordNet“, in: Miller et al. *Five Papers in WordNet*, Technical Report, Cognitive Science Laboratory, Princeton University, 1993, 26–39.
- Fellbaum, Christiane, „Co-Occurrence and Antonymy“, *International Journal of Lexicography*, 8(4), 1995, 281–303.
- Gašić-Pavišić, Slobodanka, *Slobodne asocijacije reči kod dece, karakteristike i pedagoške implikacije*, Beograd: Prosveta, 1981.
- Gašić-Pavišić, Slobodanka, *Asocijativne norme za predškolski uzrast*, Beograd: Prosveta, 1984.
- Jakić, Milena, Dušica Filipović-Đurđević, Aleksandar Kostić, „The Facilitation Effect of Associative and Semantic Relatedness in Word Recognition“, *Psihologija*, 44(4), 2011, 367–385.
- Mukhametzayanova, Leilya, Leysan Shayakhmetova, „Application of Associative Experiment in Forming the Foreign Communicative Competence“, *English Language Teaching*, 7(12), 2014, 60–64.
- Munro, Rob, Steven Bethard, Victor Kuperman, Vicky Tzuyin Lai, Robin Melnick, Christopher Potts, Tyler Schnoebelen, Harry Tily, *Crowdsourcing and language studies: the new generation of linguistic data*. Workshop on Creating Speech and Language Data with Amazon’s Mechanical Turk, Los Angeles, CA, 2010.
- Paradis, Carita, Caroline Willners, Steven Jones, „Good and bad opposites. Using textual and experimental techniques to measure antonym canonicity“, *The mental lexicon*, 4(3), 2009, 380–429.
- Savić, Irena, Aleksandar Kostić, „Proporcije kategorija asocijata i struktura semantičke memorije“, *Psihologija*, 41(1), 2008, 103–120.
- Semyonova, Alexandra A., „The Concept ‘State’ in Local Culture of Krasnoyarsk: The Results of an Associative Experiment Based on the Method ‘Series of Thematic Associations’“, *Journal of Siberian Federal University, Humanities & Social Sciences*, 11, 2011, 1526–1542.
- Shakow, David, „Kent–Rosanoff Association and its Implications for Segmental Set Theory“, *Schizophrenia Bulletin*, 6(4), 1980, 676–685.
- Spooner, Alan, *A Dictionary of Synonyms and Antonyms*, Oxford, New York: Oxford University Press, 1999.
- Ufimtseva, Natalya V., „The Associative Dictionary as a Model of the Linguistic Picture of the World“, *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 154, 2014, 36–43.
- Vasić, Smiljka, *Razvojne govorne norme u naše dece*. Beograd: Prosveta – Institut za pedagoška istraživanja, 1976.

Willners, Caroline, Carita Paradis, „Swedish Opposites: a Multi-method Approach to Antonym Canonicity“, in: Petra Storjohann (ed.), *Lexical-semantic relations: theoretical and practical perspectives*, Amsterdam: Benjamins, 2010, 15–47.

Milena M. Jakić Šimšić
Nada S. Ševa

METHODOLOGICAL ASPECT OF MAKING THE ASSOCIATIVE
DICTIONARY OF ADJECTIVE ANTONYMS AND OPPOSITES
IN THE SERBIAN LANGUAGE

S u m m a r y

This paper discusses methodological procedures relevant for the preparation of an associative dictionary of antonyms. The dictionary contains 394 adjective entries of the core general lexicon. Antonyms or words of opposite meaning for these entries were cited by 200 native speakers in the task of controlled associations. Following topics were recognized as important for further methodological discussions: the reliability of the speaker sample, the selection of entries, the method of data collection, as well as the necessary lexicographic interventions in the preparation of the dictionary, and the most efficient presentation of the obtained data.

Keywords: antonymy, associative test, associative lexicography, frequency, reliability of a sample, quantitative analysis, methodology of dictionary making, sampling of dictionary entries, lemmatization, adjective aspect.